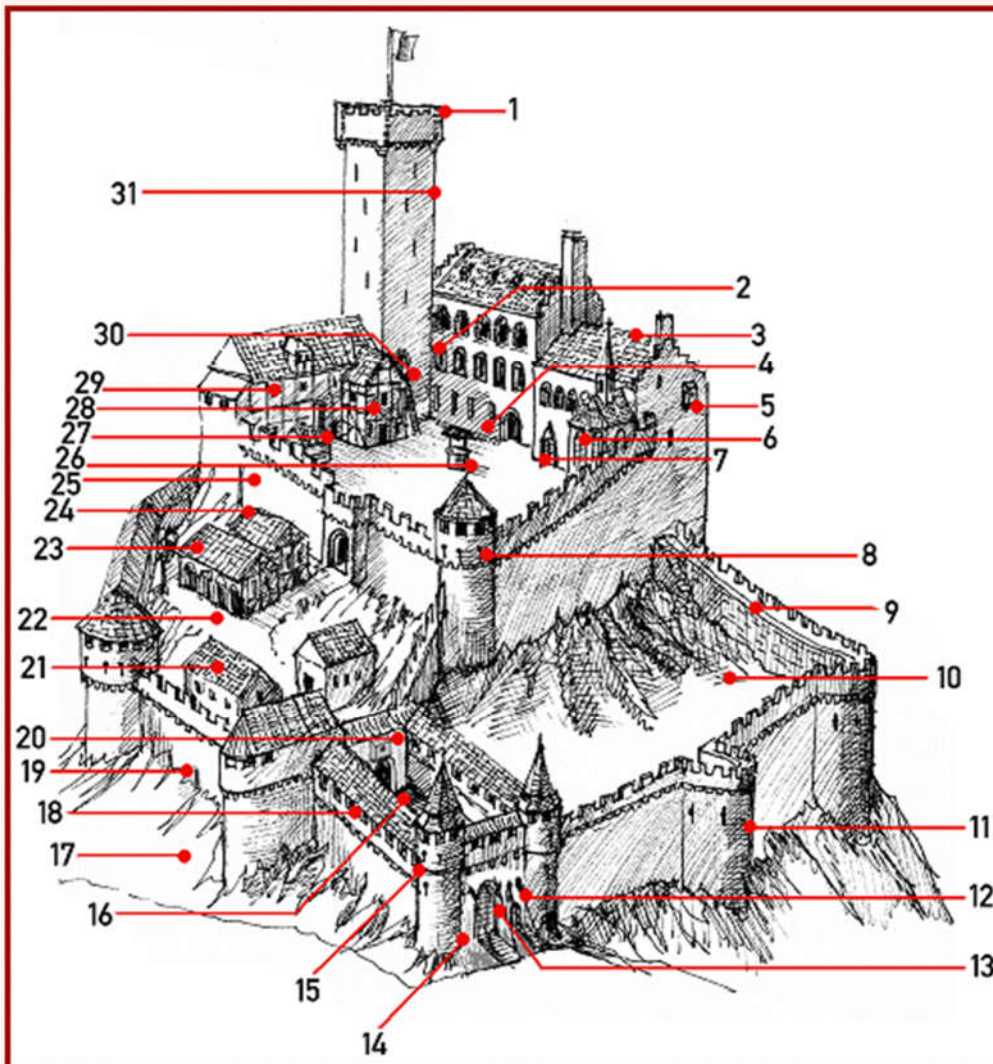

Kastelen

Na het uiteenvallen van het rijk van Karel de Grote en het verdwijnen van het Karolingische staatsapparaat in de 9e eeuw, werd het kasteel het belangrijkste middel van zelfverdediging. De onveiligheid was groot door voortdurende conflicten tussen de adellijke heren en de aanvallen van Dalmatische zeerovers, Saracenen, Noormannen en Hongaren. Overal in Europa schoten dan ook de kastelen als paddestoelen uit de grond. Hun aantal moet in West-Europa in de tienduizenden hebben gelopen.

Tekening van een ideaal kasteel uit de late middeleeuwen.

Het oudste deel van het kasteel is de *bergvrede* of *donjon* (31). Deze is voorzien van kleine *spietorentjes* (ook wel: *arkeltorentjes*) op de hoeken. In de donjon kon men zich terugtrekken als de rest van het kasteel al was ingenomen. De ingang van de donjon (30) ligt hoog en is alleen te bereiken via een ladder. Wanneer men zich in de donjon terugtrok, werd die ladder opgehaald. In het onderste deel van de toren was de gevangenis (*verlies*) met daarboven een *angstluik*. Van veel kastelen is de donjon het oudste deel. Later werd aan de donjon een luxere *zaalbouw* (ook wel: *palas* (4)) toegevoegd met een magazijn op de benedenverdieping en een *ridderzaal* (2) op de

bovenverdieping. In dit voorbeeld is in de gotische tijd nog een tweede zaalbouw aangebouwd (3). Lang niet alle ruimtes waren te verwarmen. De belangrijkste ruimte die van een haard voorzien was wordt *kemenade* genoemd (van *caminus* = haard). Natuurlijk was er in de keuken ook een haard. Kleine erkers (5) dienden als toilet en worden *privaten* of *plonspleeën* genoemd. Tegen de zaalbouw aan is een kleine kapel (6) gebouwd. Op de hoofdburcht waren verder de verblijven van de schildknapen en/of soldaten en de woning van de slotvoogd (29), die bij afwezigheid van de kasteelheer de baas over het kasteel was, en de tiendschuur (28) waar de belastingen in natura (tienden) werden opgeslagen. Een bakhuis (27) diende voornamelijk voor het bakken van brood. Op de binnenplaats van de hoofdburcht was ook de waterput (26). Indien mogelijk reikte die tot het grondwater maar bij hoogteburchten werd ook dikwijls gebruik gemaakt van een verzamelbekken of *cistern*. De wachten hielden vanuit de wachterstoren (8) de omgeving in de gaten.

Vóór de hoofdburcht ligt de *voorburcht*. Op het terrein van de voorburcht was de kasteelboerderij met een koetshuis (23), een voorraadschuur (24) een stal (21) en een werkplaats.

Boven de poort die toegang geeft tot de voorburcht zit een erker, een zogenaamde *pekneus*, van waaruit men de vijand kon bekogelen. Deze poort is nog extra versterkt met een *barbacane*, dat is een soort toegangssluis omgeven door weergangen. Wanneer de vijand erin slaagde door de eerste poort naar binnen te komen, kon hij vanaf die weergangen worden beschoten. Het voorste poortgebouw (14) is in ons voorbeeld voorzien van twee poorten: een hoofdpoort (13) en een voetgangerspoortje (12), beide voorzien van een valhek en een ophaalbrug.

De weergang (18) heeft *kantelen* of *tinnen* en een borstwering die rust op vooruitstekende steunen (*mezekouw* of *machicoulis*). Door de gaten die daardoor ontstonden kon men langs de muur van alles naar beneden gooien om de vijand te verjagen. Een deel van het kasteel wordt omgeven door een extra gordijnmuur (9). Het terrein achter die muur heet *dwingel* (10). In de gordijnmuur is een halfronde toren voor geschut opgenomen, een zogenaamd *rondeel* (11). Veel kastelen hadden een geheime vluchtgang die tot ver buiten de muren leidde, en ook vaak een klein uitvalspoortje (19) om de vijand buiten de burcht te kunnen aanvallen.